

Date: 1st June-2026

**PIRLS STANDARTLARI ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINFLAR
O'QUVCHILARINING O'QISH SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHNING
METODIK ASOSLARI**

Muallif: **Nozima Xabibullayeva**

NamDPI Pedagogika fakulteti bosqich magistranti

Annotatsiya. Ushbu tezisda PIRLS xalqaro baholash dasturi mezonlari asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini yuksaltirish masalalari tadqiq etilgan. Unda o'quvchilarning matn ustida ishlash, mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy metodik yondashuvlar hamda dars jarayonini tashkil etish metodikalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: PIRLS, o'qish savodxonligi, boshlang'ich sinf, kognitiv jarayonlar, interpretatsiya, tanqidiy fikrlash, interaktiv metodlar.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, axborot oqimidan to'g'ri foydalana olishi va kognitiv ko'nikmalarini rivojlantirish eng dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bu borada 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasini xalqaro miqyosda baholovchi PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) dasturi o'ziga xos obektiv ko'zgu vazifasini o'tamoqda. PIRLS talablari o'quvchilardan nafaqat matnni mexanik tarzda o'qishni (texnik o'qish), balki matn ichidagi yashirin ma'nolarni anglash, mantiqiy xulosalar chiqarish va olingan axborotni shaxsiy hayotiy tajriba bilan bog'lay olishni talab etadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy darslarda o'quvchilar ko'proq matndan tayyor javobni topishga (reproduktiv daraja) o'rgatilgan. Biroq, PIRLS doirasidagi kognitiv jarayonlarni — ya'ni axborotni integratsiyalash, muallif g'oyasini talqin qilish va matn shaklini tanqidiy baholash ko'nikmalarini shakllantirish uchun dars o'tish metodologiyasini tubdan yangilash zarur.

Ushbu muammoni samarali hal etish maqsadida dars jarayoniga quyidagi pedagogik va metodik yangiliklarni tizimli joriy etish taklif qilinadi:

1. Topshiriqlar tizimini modifikatsiya qilish (Ochiq savollar): Darsliklardagi "Matnda nima haqida aytilgan?" kabi bir tomonlama savollar o'rniga, o'quvchini mulohaza qilishga undaydigan "Qahramon nima sababdan bunday yo'l tutdi?", "Muallif bu so'z orqali nimani ishora qilyapti?" kabi ochiq va muammoli savollar shakllantirilishi lozim.

2. Aralash va infografik matnlar integratsiyasi: Zamonaviy o'quvchi faqat yaxlit badiiy matnlarni emas, balki jadvallar, diagrammalar, xaritalar va infografikalar ko'rinishidagi axborotli matnlarni ham o'qiy olishi va ulardan xulosa chiqara olishi kerak. Bu darslarda "matn yaratish" ko'nikmasini o'stiradi.

3. Interaktiv kognitiv strategiyalar: Darslarda "Insert" (interaktiv qaydlar tizimi), "G'oya-Muammo-Xulosa" zanjiri hamda guruhlarda kichik debat (fikrlar to'qnashuvi)

Date: 1st June-2026

metodlarini qo'llash o'quvchida axborotni tahlil qilishga nisbatan ichki motivatsiyani uyg'otadi.

Xulosa. PIRLS xalqaro baholash tizimi mezonlarini boshlang'ich sinf o'quv dasturlariga va kundalik dars jarayoniga muvaffaqiyatli integratsiya qilish, o'quvchilarning tahliliy va kreativ fikrlash darajasini sezilarli darajada oshiradi. Bu esa milliy ta'lim sifatini xalqaro andozalar darajasiga ko'tarishning mustahkam pedagogik poydevoridir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. - Toshkent, 2008.

Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi tavsiyalari. - Toshkent, 2024.

Edu.uz sayti

